

**TALABALARNI TARIXIY YODGARLIKLAR ORQALI MA'NAVIY AXLOQIY
TARBIYALASHNING HOZIRGI KUNDAGI AHVOLI****Ismoilova A.J.**

Qaraqolpaq davlat universiteti ko'rkem o'ner kafedrası stajor oqituvshsi

Primbetova N.K.

Qaraqolpaq davlat universiteti dizayn: libos va gazlamalar 1-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15353323>

Tayanch so'zlar: jamiyatni ma'naviy hayotini sog'lomlashtirish va rivojlantirish, talabalarni milliy meroslar vositasida tarbiyalash, tarixiy va madaniy meroslar, talabalarni arxitekturaliy yodgorliklar bilan tanishtirish.

Ключевые слова: совершенствование и развитие духовной жизни общества, воспитание студентов через национальное достояние, историко-культурное наследие, приобщение студентов к памятникам архитектуры.

Key words: improvement and development of the spiritual life of society, education of students through national heritage, historical and cultural heritage, introducing students to architectural monuments.

Talabalarni milliy meroslar vositasida tarbiyalash masalalariga bag'ishlangan ko'p ilmiy izlanishlarda aynan milliy meroslar olamiga sayohat qilish orqali ularda milliy qadriyalarga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirish ishlari o'z yechimini to'la topmagan. Uni yaxlit pedagogik jarayonda shakllantirish zarurati bir qator sabab va asoslarga tayanadi.

Mustaqillik yillarida boy tarixiy va madaniy meroslarimizga ma'naviy madaniyatimizga bo'lgan e'tibor butunlay o'zgarib asosiy egasi bo'lgan xalqqa qaytarib berildi. Natijada xalqimizning boy madaniy meroslari bugungi kunda o'z tarixini chuqurroq o'rganishga, o'zligini va milliyligini anglashga xizmat qilib kelmoqda [1].

Madaniy meroslar xalqning rivojlanish yo'lida aniq bosqichlarining yuzi bo'lishi bilan birga kelajak avlodning ma'naviy tomondan o'sishiga o'zining kuchli ta'sirini ko'rsatadi. O'zi tug'ilib o'sgan yerni qadrlay biladigan yoshlarni tarbiyalashda madaniy meroslarning ahamiyati juda ham katta.

Talabalik yillari – yoshlar hayotining eng muhim, rivojlanish davridir. Bu davrda yoshlar jismoniy va aktiv jihatdan kamolotga yetadilar, hayot ma'nosini chuqurroq, anglaydilar, jamiyatda o'z o'rnini topish yo'lida izlanadilar. Xuddi ana shu davrda yuksak ideallar uchun faol kurashchining xususiyatlari shakllanadi, tajribasi ortadi. Binobarin, talabalik davri – orzu va ishonchlar, kelajakka intilishlar, bo'lajak rejalarning shakllanish davridir. Ana shu davrda yoshlar ijtimoiy mehnatni to'g'ri baholay oladigan, mamlakat oldidagi vazifalarni, shaxs va jamiyat manfaatlarining uyg'unligini, jamiyat boyliklarining qiymatini, Davlatimiz belgilab berayotgan vazifalarni to'g'ri anglashga intiladigan barkamol shaxsga aylanadilar. Shu boisdan ham ijtimoiy taraqqiyot talaba yoshlarning ijtimoiy faoliyatining hamma sohalarida faol bo'lishini, o'ziga va boshqalarga nisbatan talabchanlikni talab etadi.

Oliy o'quv yurtlarida ta'lim olayotgan yoshlar bu xususiyatlarni ijtimoiy hayotda to'la namoyon etish imkoniyatiga egadirlar.

Talaba yoshlar deganimizda, ishlab chiqarishdan ajralgan va ajralmagan holda oliy o'quv yurtlarida ta'lim olayotgan 17-27 yoshlardagi yigit va qizlar tushuniladi. Mamlakatimizda ishlab chiqarishdan ajralmagan holda oliy o'quv yurtlarida ta'lim olayotgan yoshlarning umumiy safi yildan-yilga tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda.

Har tomonlama yetuk kishini kamol toptirish o'z-o'zidan amalga oshmaydi, albatta. Buning uchun ko'p yillar davomida tinimsiz g'oyaviy-siyosiy tarbiya jarayonini amalga oshirish – yoshlarda, jumladan, talabalarda yuksak e'tiqodni, demokratik ideallarga cheksiz ishonchni, g'oyaviy matonatni, siyosiy hushyorlikni, buzg'unchi g'oya va mafkuralarning zararli ta'siriga qarshi kurashish ko'nikmasini shakllantirish kerak [2].

Bugungi talaba yoshlar ertangi kunda mamlakatimiz oldida turgan ulug'vor vazifalarni amalga oshirishga tayyorlanayotgan kishilardir. Bugungi talabalar istiqloq mash'alini yoqqan kishilar avlodi, ular yaratayotgan yangi jamiyatni kelajak tomon olib boruvchi yoshlardir. Ular bu boradagi mas'uliyatni doimo esda tutmoqlari kerak.

Bugungi jamiyat talablari, ilmiy-texnika va texnologiya sur'atlari o'sib borishi, talaba yoshlar bajarayotgan ijtimoiy funksiyalarni yanada murakkablashtirmoqda. Bu ijtimoiy funksiyalar quyidagilardan iboratdir: jahon xalqlari hayotini, mamlakatimiz rivoji, taraqqiyotning o'zbek modelining mohiyatini har tomonlama chuqur o'rganish; fan-texnika va texnologiyalar asoslarini chuqur egallash; kasbga aloqador bo'lgan professional va ijtimoiy ko'nikmalarni mehnat bilan, siyosiy va axloqiy madaniyatni tinmay o'stira borish yo'li bilan hosil qilish; ijtimoiy-siyosiy faoliyatda o'z mehnati bilan aktiv qatnashish; kelajakdagi mustaqil, ijodiy faoliyat uchun zarur bo'lgan maxsus bilimlarni egallash, yangicha dunyoqarashni shakllantirish va hokazolar [3].

Bu xususiyatlar talaba yoshlarning aktiv ijodiy mehnatida o'z ifodasini topadi. Talaba -yoshlar bu davrda o'z mehnat faoliyati turini, o'zining ma'naviy idealini belgilashi, muayyan turmush tarzini hosil qilishi lozim. Binobarin, talaba mehnati o'zining alohida xususiyatlariga ega bo'lgan aqliy mehnat ekan, demak bu mehnat a'lo o'qishda, ilmiy faoliyatda va fan asoslarini ijodiy o'zlashtirishda o'z ifodasini topadi.

Bu esa talaba-yoshlarning professional faoliyatidir. Ma'naviy sohadagi faollikning mohiyati va mazmunini aniqlar ekanmiz, avvalo: birinchidan, uning o'zi nima, u insonning ma'naviy qiyofasidagi o'ziga xos xususiyatmi yoki ma'lum bir tarzda namoyon bo'ladigan ijtimoiy faoliyatmi? - degan masalaga e'tibor berish lozim.

Talabalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash masalalari hukumatimizning bu borada olib borayotgan quyidagi ustuvor yo'nalishlarida o'z aksini topgan [4]:

- talabalarni ma'naviy-axloqiy rivojlantirish, ularni olib borilayotgan islohotlarning faol ishtirokchisiga aylantirish yuzasidan ishlab chiqilayotgan chora-tadbirlarni keng yoritish;
- talabalarga ta'lim-tarbiya berish va ularni kamolga yetkazish sifatini yaxshilash;
- ta'lim muassasalarida sog'lom ma'naviy-ma'rifiy muhitni shakllantirish, o'quvchi-yoshlarga ta'lim-tarbiya berish uchun munosib sharoitlar yaratish.

Ushbu yo'nalishlarda amalga oshirilayotgan ishlar natijasi tahlillari shundan dalolat beradiki, bunda talabalarni ma'naviy axloqiy tarbiyalashning quyidagi tarkibiy komponentlari muhim o'rin tutadi:

- talabalar ijtimoiy-siyosiy faolligini texnogen sivilizatsiya talablariga mos shakllantirish;
- umuminsoniy va milliy demokratik qadriyatlarga sodiqlik asosida zamonaviy keng dunyoqarash va bag'rikenglikni rivojlantirish;
- madaniy meros vositasida talabalarda ma'naviy-axloqiy tarbiya va o'zligini anglashni takomillashtirish.

Talabalar ma'naviy madaniyatini rivojlantirishning mazkur tarkibiy qirralari mexanizmi murakkab pedagogik jarayon bo'lib, uni amalga oshirishda didaktika, tarbiya nazariyasi, ta'lim menejmentida ilgari surilgan ilg'or innovatsion g'oyalarga tayangan holda ish ko'rish talab

etiladi. Ushbu jarayonda oila, ta'lim muassasalari, tegishli vazirlik va idoralar, fuqarolik jamiyati institutlari ham faol ishtirok etishlari muhimdir.

Lekin afsuski bugungi kunda talabalarning har tomonlama ma'naviy yetuk avlod qilib tarbiyalashga to'siq bo'luvchi xavfli omillardan biri globallashuv va uning oqibatida yuzaga keladigan ma'naviy tahdidlardir. Globallashuv jarayonlarining salbiy va ijobiy tomonlari, globallashyving o'quvchi-yoshlar ma'naviyatga ta'siri ko'plab xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy asarlarida o'z ifodasini topgan. Xorijiy va mahalliy olimlarning asarlarida ma'naviyat, madaniyat va tarbiyaga nisbatan bo'layotgan salbiy tazyiqlarning oldini olish talabalarning ma'naviy madaniyatini rivojlantirish zarurati muhim ekanligini vatanparvarlik, vijdon, e'tiqod, or-nomys, sha'n, mardlik, jasorat, oliyhimmatlik, fidoylik, insonparvarlik kabi qadriyatlarning shakllanishiga yordam beradi. Yoshlarda bynday sifat va fazilatlarni tarbiyalash ta'lim tizimida ustuvor ahamiyatga ega bo'lishi kerak.

Oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy tadbirlarni tashkil etishda barcha talaba-yoshlarni Respublikamizning tarixiy shaharlariga, diqqatga sazovor joylariga muntazam ravishda sayohatlar uyushtirib turish, muzeylarga, ko'rgazmalarga, teatrlarga, konsertlarga maxsus jadval tuzib ommaviy ravishda olib borish, ta'lim muassasalarida ularning mehnat va urush faxriylari bilan, zamonamiz qahramonlari bilan, san'atkorlar, shoir-yozuvchilar, shifokorlar, huquq-tartibot idoralarining mas'ul xodimlari, mahalla oqsoqollari, ota-onalar bilan davra suhbatlar, uchrashuvlar tashkil etish-bular hammasi talabalarda milliy iftixor, vatanparvarlik tuyg'ularini tarbiyalash bilan birga ularning dunyoqarashini yanada kengaytirishga, boyitishga umuminsoniy saviyasini oshirishga yordam beradi [5]. Ma'naviy-ma'rifiy ishlarning mazmuni, yo'nalishlari jahonda, mamlakatda kechayotgan o'zgarishlarga mos ravishda doimo yangilab borish zarur. Ba'zi hollarda targ'ibot - tashviqot ishlarimiz ko'pincha tor doirada qolib ketayotganligi, hayotning keng qatlamlariga kirib borolmayotganligi, tajribasiz ayrim yoshlarning ongiga etib bormayotganligining naqadar xavfli ekanligiga maxsus to'xtalish mumkin. [6]

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, jamiyatimizning tez sur'atlarda axborotlashuvi sharoitida yoshlar ma'naviy qiyofasi takomillashuvining ijtimoiy-ma'naviy masalalari shu darajada dolzarbki, bugungi kunda yoshlar bilan bog'liq bo'lgan masalalar nafaqat maktab, litsey, oliy o'quv yurtlari, balki oila, mahalla, yoshlar bilan ishlaydigan jamoat tashkilotlari o'rtasida o'rnatilgan mustahkam aloqalar asosida izchillik bilan amalga oshirilib, ularning dunyoqarashlarida vatanparvarlik tuyg'usini to'liq shakllantirganimizdagina biz ko'zlangan maqsadimizga erishamiz.

REFERENCES

1. Axloq-odoba oid hadis namunalari. –Toshkent:Fan, 1990.
2. Ortiqov N. Ta'lim va islom: yoshlarni tarbiyalashdagi muammolar va ehimlar. – Toshkent:Fan, 1994.
3. Qodirov B. Komil inson tarbiyasining pedagogik asoslari. – Toshkent: Mehnat, 2001. – 195 b.
4. Quranov M. Milliy tarbiya. – Toshkent: Ma'naviyat, 2007.
5. Musurmonova O. O'quvchilarning ma'naviy madaniyatini shakllantirish.– Toshkent:Fan, 1993
6. Primbetov Q. Qoraqalog'istondaagi madaniy meroslar vositasida talaba-yoshlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashni takomillashtirish texnologiyasi. Ped.fan.falsafa doktori (PHD)...dis. Chirchiq – 2023. -31 b